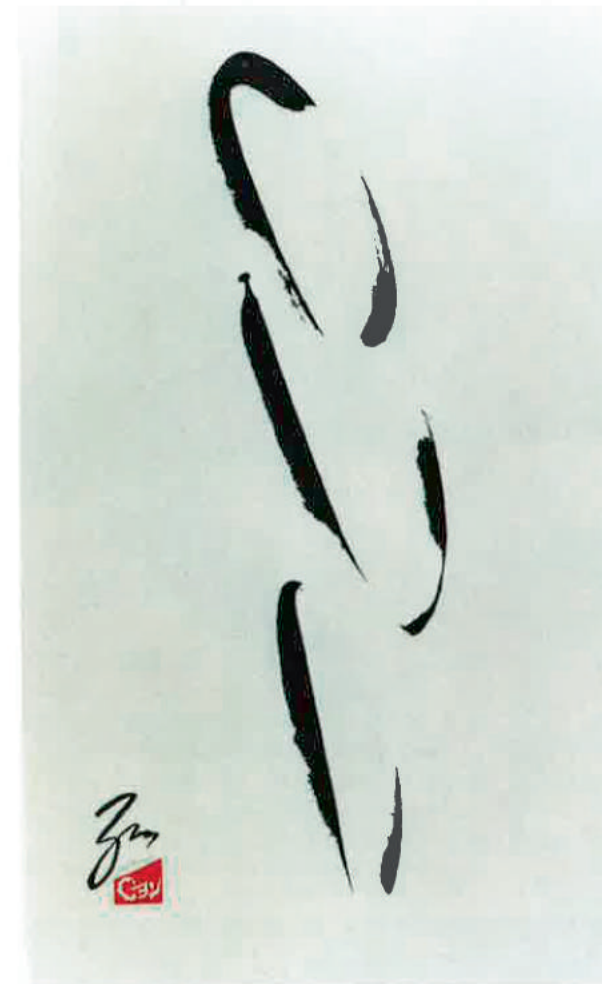

Marion de Jong

Expecting, sumi-e,
120 x 69,5.

EEN NIEUWE VERBEELDING

Japanse tradities en Westerse vrijheden

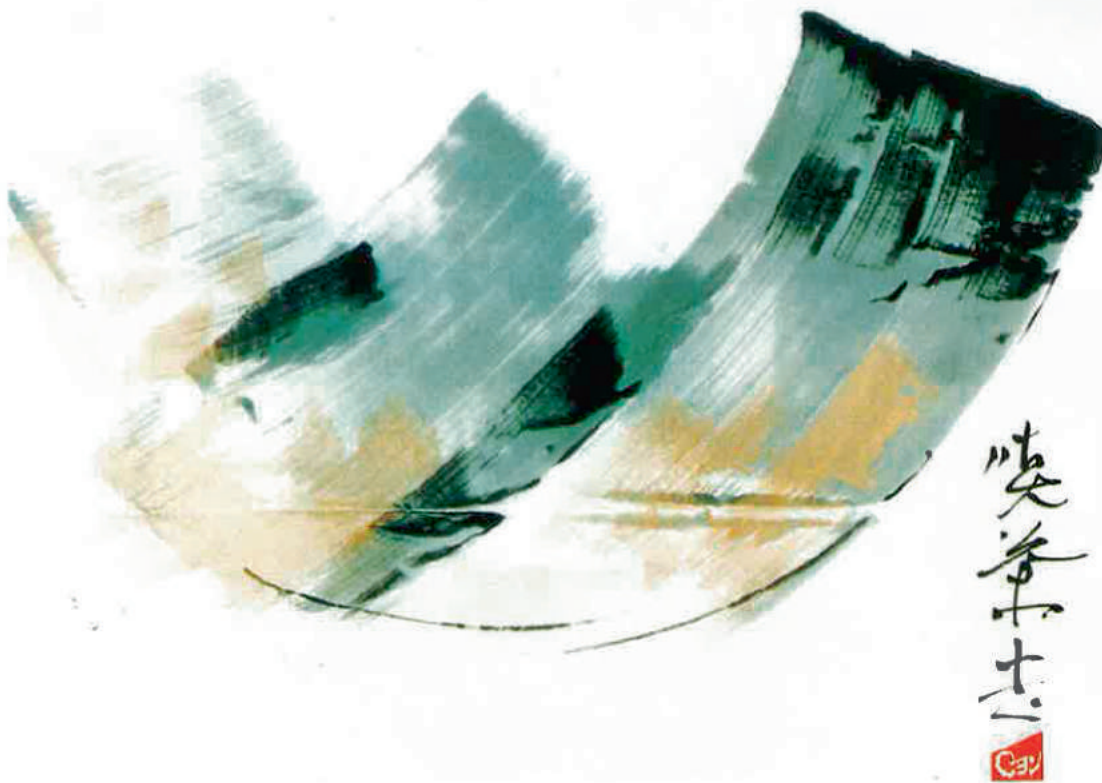
Marjon de Jong is erin geslaagd Japanse tradities en Westerse vrijheden tot een harmonieus geheel te componeren. Daarmee creëerde zij een verfrissende, vernieuwde kunstvorm, die een eigen plaats inneemt binnen de hedendaagse moderne kunst. **TEKST OLLY SCHULTE**

In 1985 kwam Marjon de Jong bij toeval in contact met enkele voorwerpen die gebruikt worden bij de Japanse schilderkunst van het sumi-e, ook wel 'de kunst van het weglaten' genoemd. Bij deze, uit de dertiende eeuw stammende schildertechniek, wordt met een in zwarte inkt gedoopt penseel, in één snelle beweging een schildering op rijstpapier neergezet. Zij nam les bij de in Nederland wonende, Japanse kunstenares Eiko Kondo. De daaropvolgende, succesvolle tentoonstellingen stelden haar in staat om in 1990 een studiereis naar Japan te maken. Daar

trok haar manier van schilderen al snel de aandacht. Zo kreeg zij van het befaamde 'Wajima Urushi Lakwerk' de opdracht een design te ontwerpen en werd zij van verschillende kanten uitgenodigd om samen te werken met andere kunstenaars. Japanners zien het werk van Marjon als zijnde 'typisch Japans', waarbij moet worden aangetekend dat zij, door de vrijheden die het Westen haar biedt, verfrissende vernieuwingen aanbrengt. Marjon voelt zich niet gebonden aan de strenge Japanse traditie, die niet toelaat dat opeenvolgende generaties hun voorgangers overtreffen.

Nadat zij in Japan de erkenning van het volwaardig 'meesterschap' had verkregen, werd zij door haar Japanse collega's verrast met een persoonlijk zegel en certificaat. Het plaatsen van haar zegel werd voor Marjon de Jong de 'finishing touch'. Op een zonnige, koude middag bel ik aan bij de woning van Marjon de Jong. Bij mijn binnenkomst word ik verwelkomd door de geur van wierook en het klingelende geluid van een widchime. Marjon gaat mij voor naar de woonkamer en biedt een kopje thee aan. Ondertussen kan ik rustig om mij heen kijkend de sfeer, die duidelijk Japanse invloeden laat zien, op me laten inwerken. Niet alleen het werk van Marjon aan de muur, maar de hele inrichting ademt een sfeer van harmonie en rust uit. Na enkele kopjes thee en het besluit elkaar te tutoyeren beginnen we aan het interview.

Lotus, acryl op linnen, 120 x 100.

Japanse collega's vinden mijn werk mooi en zijn in eerste instantie verbaasd dat een niet-Japanse zo kan schilderen

Marjon, om maar bij het begin te beginnen. Hoe heb jij sumi-e ontdekt?

Een tikkeltje lachend antwoord Marjon: 'Eigenlijk heb ik sumi-e niet ontdekt, maar heeft sumi-e mij ontdekt. Dat was voor de etalage van een kantoorboekhandel in Utrecht, waar ik enkele inktstaven, lakzegels en een set prachtige penselen zag liggen. Ik wist niet dat het materiaal speciaal was vervaardigd voor de Japanse

sumi-e schilderkunst, wat mij trof was de grote schoonheid ervan. Ik voelde respect voor degene die ze gemaakt had en besloot er enkele stuks van aan te schaffen. Door gebeurtenissen die later plaatsvonden, ben ik ervan overtuigd geraakt dat het geen toeval is geweest dat ik op die dag in Utrecht zo geboeid werd door deze voorwerpen.'

Op dat laatste wil ik straks nog terug komen. Ik wil het eerst hebben over de in Nederland vrij onbekende kunstvorm van het sumi-e. Was het moeilijk om iemand te vinden die je hierin les kon geven?
'In eerste instantie bleef het bij kijken, gewoon omdat ik de voorwerpen prachtig vond. Ik was verbaasd over het gevoel dat zij bij mij opriepen. Maar uiteindelijk werd de drang om ermee aan het werk te gaan toch sterker. Ik ging op zoek naar meer gegevens, vond een klein boekje over de techniek van het sumi-e en ben toen aan het schilderen gegaan. Voor meer informatie kwam ik terecht in de zaak in Utrecht en kreeg daar het adres van een Japanse lerares. Zo kwam ik in contact met Eiko Kondo. Na het bekijken van mijn werk zei ze tegen mij: "ik zie aan je werk dat je Zen in je hand hebt en dat ga ik bij jou stimuleren." Dat heeft ze gedaan en ik ben haar daar nog altijd dankbaar voor. Over Zen wist ik niets,

maar onder het lezen voelde ik intuïtief de betekenis.

Al vrij snel bleek dat ik een natuurlijke aanleg had voor het penseelschilderen. Ik leerde de basisprincipes van het sumi-e kennen en heel belangrijk, hoe ik met het materiaal om moest gaan en hoe ik het moest behandelen.

Na een jaar had Eiko Kondo al haar kennis aan mij overgedragen. Ik viel op mijzelf terug, maar had een onstuitbare drang tot verder leren. Ik wilde alles over sumi-e weten en bestelde boeken uit alle hoeken van de wereld. Ik kocht alles wat maar met Japan te maken had en zocht contact met Japanners. In die tijd ontmoette ik Koji Ogura, een Japanse sumi-e meester die in Den Bosch woonde. Aan hem vroeg ik of hij mij les wilde geven. Na lang aandringen was hij bereid mijn werk te bekijken en zijn antwoord was nee. "Nee", zei hij, "want ik kan je niets meer leren, je hebt het allemaal al in je, ik kan zelfs van jou leren." Het kwam tot een inspirerende samenwerking en toen Koji Ogura voorgoed naar Japan vertrok, heeft hij al zijn Japans papier voor mij achtergelaten.'

Kun je wat dieper ingaan op de techniek van sumi-e?

'Sumi betekent zwarte inkt en 'e' staat in Japan voor tekening, dus zwarte-inkt-tekening.

Belangrijk zijn de penselen en kwasten van zeer uiteenlopende diktes en de borstels voor het opspannen. Omdat monniken geen dierlijke materialen mochten aanraken, gebruikten zij speciale bamboepenselen. Het snijden van vezeldunne bamboe was zeer tijdrovend. De bos gesneden bamboe werd met katoen en ijzerdraad omwonden en opgehangen met een lusje gemaakt van een twijgje.

Kenmerk van sumi-e is snelheid, eenvoud en spontaniteit. De techniek is verwant aan het kalligrafieren van Japanse karakters. Vaak heeft het comprimeren van deze tekens een hoog abstractiegehalte. Het kenmerk van sumi-e is abstractie. In één snelle beweging wordt het, in zwarte inkt gedoopt, Japans penseel over het papier gevoerd. In die ene beweging wordt zowel de structuur als de essentie van het onderwerp neergezet. Elke lijn is belangrijk en moet KI hebben (leven en energie).

Een goede sumi-e schildering is tegelijkertijd weloverwogen en precies, maar toch bedrieglijk eenvoudig en lijkt soms zelfs onaf. Om in één penseelbeweging de essentie te kunnen treffen, bouwt de kunstenaar vanuit zijn innerlijke kracht zo'n extreme spanning op, dat die ene perfecte

penseelstreek uiteindelijk wordt neergezet.

Correcties zijn niet mogelijk omdat zij altijd zichtbaar blijven.'

Je vertelt net dat sumi-e schilderen met zwarte inkt betekent. Maar er zijn toch ook kleuren op verschillende werken te zien?

'Ja, dat is correct. Sumi-e stamt af van de Chinese inkschilderkunst, waarbij ook overvloedig in kleur werd geschilderd. In de tijd dat sumi-e in Japan aan strenge regels gebonden was en alleen door Zen priesters gebezigd werd, was kleur niet aan de orde en zelfs overbodig. Het monochroom van zwart in de schildering was kleurrijk genoeg. Dat vind ik zelf trouwens ook. Er is niets dat mij meer in vervoering kan brengen dan een enkele penseelstreek vol structuur en kleurnuances. Daarom werk ik ook het liefst in zwarte inkt. Mijn atelier in Spanje ligt in een vulkanisch gebied, met een kleurnuance van zwart naar vele tinten grijs, machtig en imponerend, met hier en daar een enkele aardtint. Voor mij de essentie van schoonheid en waanzinnig inspirerend.

Kleur bij sumi-e moet beperkt blijven, één, hooguit twee kleuren. De wijze waarop ik kleur gebruik is voor de Japanners ongebruikelijk. Ik ben vrij mij niet gebonden te voelen aan de traditionele Japanse overlevering, die legt teveel beperkingen op. Ik laat me leiden door wat goed voelt.

Dit kan alleen met de volledige beheersing van het traditionele schilderen. Ook in het nemen van meer vrijheden kunnen waarden en respect stand houden. Door Japanse traditie met Westerse vrijheden te laten samengaan, ontwikkelde ik een nieuwe stijl.'

Hoe reageren Japanners op je werk?

'Japanse collega's en bezoekers van mijn tentoonstellingen vinden mijn werk mooi en interessant en zijn in eerste instantie verbaasd dat een niet-Japanse zo kan schilderen. Zij hebben ook veel waarde-

ring voor mij omdat ik een traditionele kunstvorm, die in Japan kans loopt te verdwijnen, weer onder de aandacht weet te brengen. In Japan bestaat er een groot verschil tussen het schilderen van mannen en vrouwen. De schilderijen van vrouwen zijn verfijnd en ingetogen, die van mannen robuust en krachtig. Japanners zeggen dat zij beide stromingen in mijn werk vertegenwoordigd zien.

Tijdens een tentoonstelling in het museum "Van Der Togt" gebeurde er iets bijzonders. Ik werd aangesproken door een Japanse dame, die mij vertelde dat zij verbaasd was over een aantal oude Japanse karakters op een van mijn inkschilderingen. Zij was afgestudeerd in dit oude schrift en vond het merkwaardig dat ik dat kennelijk beheerste. Ik legde haar uit dat ik Japanse karakters lees noch schrijf en dat ik ook geen Japans spreek, dat ik enkel een penseelstreek had gemaakt. Zij vertaalde voor mij het oude schrift dat zij op mijn werk had aangetroffen. Deze luidde, "de stad in het land in het oosten en de zon". Vrij vertaald, "het land van de rijzende zon". Ook op een paar andere schilderijen trof zij, naar haar zeggen, enkele kenmerken van dat oude schrift aan.'

In het begin van dit gesprek liet je doorschineren dat het geen toeval was dat je in Utrecht voor die etalage terecht bent gekomen. Wat bedoelde je daar eigenlijk mee?

'Ik ben er zeker van dat het geen toeval was. Mijn hele ontwikkeling en alles wat op mijn pad is gekomen heeft ermee te maken, ook die gebeurtenis in het museum.

Het laat zich door het volgende nog eens extra bevestigen. Een Japanse kunstenaar, die ervan overtuigd was dat ik een schilderij van een beroemde Zenmeester aan de muur had hangen, vroeg mij hoe ik daaraan was gekomen. Ik zei hem dat ik die schilderij zelf had gemaakt. Hij wilde het niet geloven, ik vertelde hem over de gebeurtenis in Utrecht en over de Japanse dame en het oude schrift. Later

Mijn omgeving weet wanneer ik, zoals ik dat uitdruk, weer aan het monniken ben

zocht deze kunstenaar mij weer op, om mij te vertellen dat die bewuste Zenmeester op dezelfde dag dat ik in Utrecht voor de etalage heb gestaan, gestorven was.

Toeval of niet, ik heb het gevoel dat het allemaal voor mij bestemd is ofwel voorbestemd. Voor mij is het duidelijk dat ik in Japan "roots" heb liggen. De eerste keer dat ik Japan bezocht was er direct dat gevoel van herkenning. Vooral in de tempels voelde ik me thuis, want daar vond ik de herinneringen.

Mijn omgeving weet wanneer ik, zoals ik dat uitdruk, weer aan het monniken ben. Tijdens die periode, voorafgaande aan een uitbarsting van schilderen, heerst er stilte, meditatie en contemplatie. De monnik in mij brengt het mooiste naar boven en laat het mooiste ontstaan, ik leef dan in volledige harmonie en in volmaakte vrede.'

Heeft het schilderen je leven veranderd?

'Ja, absoluut, het heeft me geleerd dat je je gevoel moet volgen en niet krampachtig in situaties moet blijven hangen waarin je niet volledig jezelf kunt zijn. Dat leer je niet van de ene op de andere dag. Maar het brengt je uiteindelijk wel naar een leven waarin je hoort, waarin je je volledig kunt ontplooiën en in totale vrijheid kunt zijn.

Mijn kijken is zien geworden in de diepste en ruimste zin van het woord.'

In het kader van de vierhonderd jaar betrekkingen tussen Japan en Nederland is er een verkooptentoonstelling van het werk van Marjon de Jong te zien bij:
Alexander van de Ven, Noordeinde 128, 2524 GN Den Haag. Tel. 070 345 13 69, openingstijden dinsdag t/m zaterdag 10.00 - 17.00 uur en de eerste zondag van de maand 13.00 - 17.00 uur

Papierobject, sumi-e, 60 x 176.

Love from heart to heart, sumi-e, 107 x 120.